

УДК 821.162.1.09

Антропологія пам'яті Олександри Зюлковської

Валентина СОБОЛЬ

д-р філол. н., проф.

Варшавський ун-т, Польща

e-mail: wsobol@uw.edu.pl

ORCID 0000-0003-0484-6874

© Соболев В., 2019

У травні 2019 у Варшаві на форумі видавців відбулася презентація двох нових, щойно виданих, книжок Олександри Зюлковської — «Pisarskie delicje» i «Wokół Wańkowicza»*. Через кілька днів презентація повторилася і в бібліотеці на вулиці Вікторській 10 — під знаком «Чим є для мене література факту». Переповнений зал, змістовні запитання і відповіді, а головне особлива атмосфера довіри до авторки та її слова — чи може бути більша радість для письменниці, творчість якої долає кордони і єднає народи?!

ANTROPOLOGY OF OLEKSANDRA ZIULKOVSKA MEMOIR

Valentyna Sobol

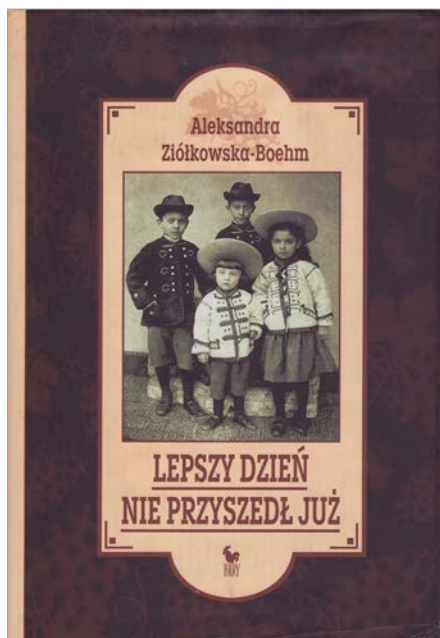
doctor of Philology, Prof.

University of Warsaw, Poland

e-mail: wsobol@uw.edu.pl

In May 2019, in Warsaw, the publishers' forum hosted the presentation of two new, recently published books by Aleksandra Ziulkovska — «Pisarskiedelicje» and «WokółWańkowicza». A few days later the presentation was repeated in the library on Victorska Street 10 — under the sign «What is the literature of fact for me». A crowded hall, meaningful questions and answers, and most importantly a special atmosphere of trust to the author and her words — can there be greater joy for a writer whose creativity transcends borders and unites peoples?!

* Aleksandra Ziółkowska-Boehm, Pisarskie delicje. Reportarze literackie oraz ich bohaterowie: Melchior i Zofia Wańkowiczowie, Henryk Dobrzański „Hubal», Jerzy Giedroyc, Isaac Bashevic Singer, Bellona, Warszawa 2019.

Український читач уже мав можливість познайомитися з фрагментами повісті «Кая від Радослава» у перекладі Теодозії Зарівної в часописі «Київ» (число 11–12 за 2018 рік). Польська та американська письменниця, яка творить художньо-документальну літературу, Олександра Зюлковська є авторкою близько двадцятих цікавих книжок, серед яких — «Відкрита рана Америки», «Кращий день уже не настав», «З місця на місце», «Біля Ваньковича», «Канада, Канада...», «Мое і почуте», «Не тільки Америка», «Американці з вибору та інші», «Канадський сенатор» та інші. Так, наприклад, книжка «Сон і реальність» («Dream and Reality») у 1984 вперше була видана англійською, а в 1986 «Kanada, Kanada» — польською.

У цьому виданні чимало здогадок та розповідей про українців у Канаді. В інших книжках хоча українські мотиви є рідкісні, але які ж безцінні. Так, у книжці «Кая від Радослава», описуючи Волинь у вогні, авторка наводить свідчення, як українські жінки рятують польських дітей і дорослих. Властиво, саме той фрагмент цієї повісті у моєму перекладі українською львівські колеги чомусь не вполюбили.

У своїй автобіографічній книжці «Ulica Żółwiego Strumienia» Олександра Зюлковська презентує свій особистий різновид автобіографічної пам'яті: не запам'ятала з давніх часів імен, прізвищ, облич, але ніколи не забуду вчинків, бо ж то «наші починання залишають-

ся найтривкішими». Але голоси численних героїв передані Авторкою з усіма відтінками і кольорами людської долі. Чи не тому, що від дитинства батьки культивували в ній талант слухати не лише твори світової опери, а й не менш складну мелодію «Сон і реальність» («Dream and Reality»), голос і поклик людського серця.

Для мене це особлива авторка. Особлива, бо від її автобіографічних книжок, якщо вслухатися, починаєш відчувати, що — послужимося тут висловом Вілларда Ван Ормана Квайна — Слово починає «конотувати магію». Магію закоріненої в людські починання, злетити й страждання — сповідальної відкритості щирості, якоїсь магнетичної притягальності її відкритого на читача слова.

Усім цим твори Зюлковської для мені близькі до новел попередниці, донедавна призабутої української авторки, так само емігрантки — Софії Яблонської (1907–1971). Софія Яблонська невтомно писала, фотографувала, фільмувала і описала широкий світ Сходу в книжках «Чари Мароко», «3 країни рижу і опію», в численних новелах — їх сьогодні перевидав 2018 року у львівському видавництві «Піраміда» Василь Габор. А Оксана Забужко скоментувала вперше зібрані 107 фото Яблонської.

Так ось і Олександра Зюлковська обсервує складне буття американських індіан і в дивовижній книзі „Otwarta rana Ameryki» («Відкрита рана Америки») захоплює пише про представників різних племен — шемнів, апачі, кіова, чікасів. Це водночас і родинна історія: її родич, скульптор Корчак Зюлковський у скалах Чорних Гір у Південній Дакоті вирізьбив пам'ятник уславленого індіанського вождя Кразі Хорса.

Вражає, дивує і дає багатий матеріал до роздумів суголосність сповідальності польської і української авторок — Олександри Зюлковської і Софії Яблонської. Відчитуємо її і в ставленні обох авторок до батька, який відіграв у долі обох письменниць особливу, без перебільшення, роль.

Варто порівняти, наприклад, твір О. Зюлковської «*Ulica Żółwiego Strumienia*» та «*Книгу про батька*» С. Яблонської. А закорінена та подібність у дивовижній силі інтуїції. Так, цю інтуїцію Олександри Зюлковської — зокрема в умінні відібрати найважливіше у варшавських архівах вирізняв видатний редактор Єжи Гедройць (їхнє листування (кореспонденція налічує близько 230 листів) лише вибірково увійшло до останньо виданої книжки «*Pisarskie delicje*»), і класик польської літератури Мельхіор Ванькович, і багато інших — різних за походженням і вподобаннями, родоводу слов'янського і індіанського, старші й молодші — з різних континентів і культур... Адже ж,

як слушно наголошував Т.-С. Еліот, поміж справжніми митцями усіх часів існує певна ідеальна спільність.

Тут належить окремо зупинитися на розділі книжки на сторінках 257–293 „Moje listy z Jerzym Giedroyciem — wymiana przedmowy: „Tak jak Pani sugeruje», цей унікальний матеріал, який свідчить про незламний моральний стрижень Авторки, заслуговує, на мою думку, на окрему розвідку. Ішлося про відмінну позицію Гедройця і Зюлковської щодо повернення Мельхіора Ваньковича з Америки до Польщі в 1958 році. Авторка переконує, що видані після повернення до Польщі книжки — „Bitwa o Monte Cassino», „Ziele na kraterze», „Westerplatte», „Hubalczycy» — допомогли народові витримати роки комунізму, зберегти гордість за участь у другій світовій війні.

Книжки Ваньковича, переконує Зюлковська, сформували почуття польського героїзму, а книжки про битву за Монте Кассіно авторка навіть порівняла із національною Біблією (с. 258). „Jakże łatwo się puszcza uwagi iepodparte żadnym dokumnetem, cierpkie, kąśliwe, złośliwe, kłamliwe. Kiedy się z takimi spotykam, odpowiadać chcę wszystkim: Drodzy Państwo, Wańkowicz był uczciwym człowiekiem, nie kłamał, nie nabiął nakładów, gdy był współwłaścicielem wydawnictwa „Roj». Żył zawsze godnie, nieraz w niełatwych warunkach materialnych, ale do nikogo się nie skarżył i nie narzekał, trzymał swoisty fason» (s. 260).

Якщо повернутися до вищенаведеної паралелі, то обидві — на початку ХХ століття Яблонська, а в кінці того століття Зюлковська стали емігрантами. Обидві зазнали потужного креативного впливу батьків. Обидві володіють рідкісним даром бачити речі інакше.

У розділі презентованої на форумі Книжки у Варшаві 23–26 травня 2019 «Pisarskie delicje» Зюлковська повертається до тієї ситуації із книжки «Кая від Радослава», а нова книжка має такий прецікавий підрозділ „Inaczej» — «Інакше»: „Lubię, gdy może być „inaczej», czyli gdy mogę niejako zaskoczyć czytelnika. Pisze w Kai od Radosława, jak Kai i Koleżance udało się uniknąć śmierci z rą ukraińskich chłopów **dzięki kobiecie — Ukraince, która im pomogła**. Inaczej — czyli wbrew oczekiwaniom, wbrew stereotypom».

Майстерно ламати усталені віками стереотипи обом письменницям — Яблонській і Зюлковській допомагає, однак, не тільки їхня вірність фактові. Є щось більше, значніше. Тому варто читати, порівнювати, думати...